

* RECENZE *

Ассоциация русистов Словакии: Русский язык в центре Европы 11. Банска Бистрица 2008, ISBN 978-80-89070-38-1

Mezinárodní redakční rada v čele s hlavní redaktorkou E. Kollárovou připravila další číslo časopisu *Ruský jazyk v centru Evropy*, vydávaného Asociací rusistů Slovenska. I když obsahuje jako vždy oddíly Lingvistika, Literatura, Metodika, Kulturologie a informace o rusistických akcích, kulturní kaleidoskop a recenze, lze jeho obsah shrnout následovně: ruský jazyk jako prostředek duchovního rozvoje studujících, jako prostředník mezi kulturami.

Ne náhodou je úvodní statí, předeslanou všem dalším oddílům, zamyšlení Je. I. Passova *Образование как средство духовного развития народа*. Autor v ní na „hořkém příkladu Ruska přelomu století“ chce ukázat ostatním národům, jak nebezpečné je sejít z cesty duchovně orientovaného vzdělání, protože jen ono může přispět k rozvoji duchovně orientované osobnosti. A kdože je taková osobnost? «Кто такой человек духовный? Это не тот, кто что-то знает и умеет, т. е. компетентный. Человек духовный обладает устойчивыми (на уровне мировоззрения) ориентирами, управляющими его деятельностью в любой сфере: культурой созидательного, творческого труда, культурой разумного потребления, культурой гуманистического общения, культурой познания, культурой эстетического освоения действительности и т.п. Обладает Культурой в самом широком смысле этого слова» (s. 6). Celá stať je zaměřena i polemicky proti bezmyšlenkovitému přejímání cizích vzorů, proti vzdělání bez duchovního rozměru.

Vhodně na ni navazuje příspěvek L. P. Kryšina o ruských etnostereotypech jako součásti stereotypů vědomí a jejich jazykovém vyjádření. Stať obsahuje zajímavý jazykový materiál typu *немецкая аккуратность, упорство китайца, молчалив, как финн, незваный гость хуже татарина* atd. Poukazuje se na to, jakou roli v těchto stereotypech hraje princip zevšeobecnění a hyperbolizace, připomíná se pojem konotace, specifické pro různá slova v různých národních kolektivech. Následující stať J. Koženevské-Berčinské je věnována metaforické expresi v ruské publicistice, která rovněž jakoby odráží současné stereotypy vnímání postavení ruského člověka v nových sociopolitických podmínkách. A je dost příznačné, že mnoho metaforických výrazů je založeno na pojmech negativních: ненависть, насилие, агрессия, злоба; болезнь, недуг, патология. Srov. Сегодня все больше кажется, что все мы вышли из самой большой в истории человечества больницы под названием «Советский Союз». V protikladu k tomu se hojně využívá i metaforiky spojené s religiózními, biblickými obrazy¹ a aluze na kultovní film Abuladzeho *Покání*:

¹ I. Kalita v příspěvku předneseném na konferenci PF MU v Brně vyslovila názor, který však nebyl přijat jednomyslně, totiž že se v současné ruštině formuje nový církevně-náboženský styl

Улица проходит через нашу свободную душу, и храм – добро, правда, совесть, любовь – тоже в ней: займемся будничным делом очистки нашей улицы и ее новой застройкой. Podobné příklady svědčí o pořád živé ruské tradici, vycházející z předpokladu, že tištěné slovo má „vychovávat“ (srov. návaznost na úvodní stař Passova).

Jedinou úzce lingvisticky zaměřenou statí je příspěvek N. Blochinové Простое предложение – основа сложного предложения в семантическом плане. Autorka v ní připomíná tři typy užívaných klasifikací souvětí, sama se však zaměřuje na tradiční princip a sleduje izomorfismus členů věty jednoduché a typů souvětí. Některé formulace a příklady však vyvolávají pochyby, např.: «Кто не работает, тот и не ест; придаточная часть – подлежащая, распространяющая в главной части кто – подлежащее» (s. 22). Je známo, že souvětí podmětová a přísudková obecně patří k problematickým typům, ale z autorčiny formulace vyplývá záměna pojetí věty hlavní a vedlejší. Dále také není jasné, proč se účinkový vztah ukazuje na větě hlavní, když jinak u všech typů autorka pracuje s klasifikací vět vedlejších, srov.: «О сложноподчиненных предложениях причинного значения говорится: В зависимости от порядка частей причинные предложения делятся на два структурно-семантических типа: предложения с препозитивной придаточной частью и предложения с постпозитивной придаточной частью. В предложениях с препозитивной придаточной частью выражаются причинно-следственные отношения: первая часть (придаточная) называет причину, вторая (главная) – следствие, например: И так как все были счастливы в преддверии мира, люди смотрели на влюбленных с затуманенными и мечтательными глазами...» (s. 24). A skutečná vedlejší věta účinková je uváděna v jiné souvislosti a vlastně jako účinková charakterizována není, srov.: «Как в простом, так и в сложноподчиненном предложении есть такие компоненты, которые соотносятся со всей главной частью: А молнии в потемках казались белее и ослепительнее, так что глазам было больно. Придаточная часть соотнесена со всей главной частью, она подчеркнута» (s. 25). Avšak i takovéto formulace slouží k zamýšlení a k úvaze, co k nim autorku vedlo.

Literární oddíl otevírá příspěvek V. I. Korovina Наблюдения над эпитетом в романе А. С. Пушкина «Евгений Онегин», který je svým obsahem jakýmsi spojovacím článkem mezi literaturou a jazykem. Protože Puškin celkem svobodně užíval v epitech, tj. v tvarech adjektiv, jak koncovku -ый, tak -ой a až redaktoři pozdějších vydání měnili -ой na -ый např. ve verších ...Слышишь? Критик строгий / Повелевает сбросить нам / Элегии венки убогий (4, XXXII), zdálo by se, že v některých verších je interpretace sporná: Печален страсти мертвой след (8, XXIX), protože epiteton мертвой zdánlivě může být vztaheno jak k slovu страсти (v souladu s naším současným mluvnickým cítěním), tak k slovu след (v souladu s územ Puškinovým). Ve skutečnosti však smysl verše připouští jen jeden výklad: Печален след мертвой страсти, což autor podrobně komentuje sémanticky a podpírá i skutečností, že -ой bývá u Puškina hlavně tam, kde zapadá do rýmu. Stať je příkladem minuciózní práce s klasickým textem.

– nikoli jako prostředek komunikace církevních hodnostářů, ale jako styl kladoucí si za cíl zaměřit pozornost veřejnosti na náboženskomravní problematiku. Viz I. Kalita, *Инфильтрация менталитета в языковом пространстве*, in: *Актуальные проблемы обучения русскому языку VIII*, Brno 2007, s. 116-125.

Přínosný je i příspěvek N. Prošinové Поэтика Зинаиды Гиппиус: мифологема ведьмы в культуре серебряного века, stejně jako stať J. Kubiniové Элементы антиутопии в романе Татьяны Толстой «Кысь».

Metodický oddíl zahajuje stať pro recenzovaný časopis příznačná, Диалог методиста и культуролога о наболеем в педагогической русистике autorů A. Berdičevského a E. Kollárové, prezentující záměrně různé přístupy k motivaci volby ruštiny jako cizího jazyka. V souladu se známou tezí, že „pravda se rodí ve sporu“, zastává každý z autorů odlišný názor, a i když musíme souhlasit s argumenty A. Berdičevského o praktické užitečnosti znalosti ruštiny v současném světě, postoj E. Kollárové je nám nejen osobně bližší, ale v návaznosti na úvodní stať Je. I. Passova o vzdělání jako prostředku duchovního rozvoje národa je snad i zdůvodněnější. Ruská kultura je prezentována jako fenomén vyvažující protiklad ve vztahu ke kultuře západního světa. Její možnosti v procesu rozvoje osobnosti mladého člověka jsou ukázány i v příloze k staťi z pera E. Kollárové o jedné z možných podob maturitní zkoušky z ruštiny. Ta má být podle autorky založena na předpokladu chápání symbiózy různých druhů umění a schopnosti uchopit a vstřebat je studenty jako nedílnou součást učení se ruštině v průběhu celého studia.

L. A. Sugaj v kulturologickém oddílu ukazuje, že není od věci zabývat se ruskými dnes už méně známými klasiky v příspěvku Дар как наказание в культурфилософских воззрениях В. Ф. Одоевского. Časopis však obsahuje i řadu dalších zajímavých a pro rusisty užitečných staťi, recenzí a informací. Dávají příležitost poznat, čím žije slovenská rusistika, která v této nové publikaci ARSu umožňuje obsáhnout širší diapazon jak problémů, tak autorů, jež spojuje to, že vracejí ruštině její náležitě místo mezi cizími jazyky vyučovanými „v centru Evropy“.

Zdeňka Trösterová

Gallo, J.: Vyjadrovanie kategórie neurčitosti v ruštině a slovenčine. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Nitra 2008, 184 s., ISBN 978-80-8094-320-2

Kategorie neurčitosti jako kognitivní koncept i lingvistický pojem patří k těm okruhům lingvistické problematiky, které jsou – alespoň na první pohled – důkladně zmapovány a neunikly pozornosti lingvistů starší ani mladší generace. Tato kategorie je rovněž předmětem zájmu ve všech vědeckých gramatikách i v učebnicích cizích jazyků, ruštinu nevyjímaje, protože v jejím vyjadřování jsou mezi jazyky dosti zásadní rozdíly, a to i mezi jazyky tak blízce příbuznými, jako jsou ruština, slovenština a čeština. Toho všeho si je vědom autor výše jmenované monografie, a přesto ve své knize prokázal, že se na problematiku lze podívat nově vcelku i v detailech, že jiný úhel pohledu může vést k položení dosud neprozkoumaných otázek i jejich nezvyklému řešení.

J. Gallo, který zkoumá kategorii neurčitosti v porovnávacím plánu rusko-slovenském, upozorňuje již v úvodu, že zvláštnost této kategorie v obou jmenovaných jazycích tkví v tom, že se plně negramatikalizovala, a proto se na jejím vyjádření podílejí prostředky různých jazykových rovin i prostředky kontextové. Zdůrazňuje – v souladu se současným antropocentrickým zaměřením moderní jazykovědy, že „kategória určitosti/neurčitosti je